

UOT:94(479.24).

XX ƏSRİN 90-CI İLLƏRİNDƏ SUMQAYIT ŞƏHƏRİNİN İQTİSADI VƏZİYYƏTİ

doktorant İbrahimli Mehın Bayram qızı
Sumqayıt Dövlət Universiteti

Xülasə: Məqalədə SSRİ-nin süqutundan sonra müstəqilliyin ilk illərində Sumqayıt şəhərində mövcud olan kimya, neftkimya, metallurgiya maşınqayırma və s. sahələri əhatə edən iri sənaye komplekslərinin vəziyyəti, şəhərin müəssisələrində müqayisəli qiymətlərlə məhsul istehsalının həcmının əvvəlki illərlə müqayisəli təhlili, mövcud iqtisadi çətinliklər, Sumqayıt şəhərinin müəssisələrində təsərrüfat əlaqələrinin pozulması, xammal və təchizatın aşağı səviyyədə olması, qiymətlərin artması, bazar iqtisadiyyatına keçidlə əlaqədar olaraq şəhər iqtisadiyyatının müxtəlif sahələrinin xammal və material təchizatının aşağı səviyyədə olması və maliyyə sistemindəki problemlər araşdırılmışdır. XX əsrin 90-cı illərinin sonlarında sənaye müəssisələrinin bəzilərində irəliləyişin olmasına baxmayaraq bütövlükdə istehsalın həcmının aşağı düşməsi tədqiqata cəlb edilmişdir.

Açar sözlər: Sumqayıt, iqtisadi vəziyyət, sənaye, təsərrüfat əlaqələri, istehsal, müqayisəli qiymətlər

Keywords: Sumgayit, economic situation, industry, economic relations, production, comparative prices

Ключевые слова: Сумгайыт, экономическое положение, промышленность, хозяйственные связи, производство, сопоставимые цены

Giriş.

XIX əsrin əvvəllərindən çar rusiyasının, XX əsrin 20-ci illərindən isə sovet rusiyasının müstəmləkəsinə məruz qalan Azərbaycan iqtisadiyyatı-xüsusilə də sənayesi müstəmləkəçi rejimin maraqlarına uyğun olaraq inkişaf əvəzinə amansız şəkildə istismara məruz qalmışdır. Yəni Azərbaycan iqtisadiyyatından gələn gəlir Azərbaycan xalqının maddi rifahının yüksəldilməsinə deyil, Rusiyanın müstəmləkə xarakterli maraqlarının təmin edilməsinə xidmət etdirilirdi. Ona görə də bu zaman çərçivəsində müstəmləkəçi rejimin fəaliyyəti yeni texnologiyanın tətbiqinə deyil, demək olar ki, daha çox gəlir əldə etməyə yönəldilmişdir. Bütün bunların nəticəsi olaraq XX əsrin 80-ci illərinin ortalarından sovet rejimində başlayan iqtisadi və siyasi böhranlar və İttifaqa daxil olan xalqların milli-azadlıq mübarizəsinin təsiri ilə ədalətsizlik əsasında qurulan Sovet İttifaqının dağılmasına və müstəmləkə rejiminə məruz qalan milli Respublikaların müstəqilliyə nail olmasına gətirib çıxardı.

SSRİ-nin süqutundan sonra Azərbaycan Respublikasının ərazisində sənayenin müxtəlif sahələrində-kimya, neftkimya, metallurgiya maşınqayırma, və s. çox əhəmiyyətli iri sənaye kompleksləri (texnoloji qurğular) qalmışdır. İttifaq daxilində olarkən bu cür qurğuların istismarı sabit xammal təchizatı kimi vacib amillərdən asılı olduğundan həmin qurğulardan səmərəli istifadənin təşkilinə ciddi fikir verilir və bu məqsədlə xammal təminatı mərkəzləşdirilmiş bölgü əsasında aparılırdı. Həmin vahid mərkəzdən idarə edilən inzibati təsərrüfat mexanizmi dağıldıqdan və bu məkanda olan təsərrüfat əlaqələri qırıldıqdan sonra iri sənaye kompleksləri ciddi problemlərlə üzləşməli oldu.[7,s.65]

Bütün bunların nəticəsi olaraq 1992-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında şəhərin sənaye müəssisələri müqavilə öhdəlikləri üzrə tapşırıqlara tam əməl etməmiş, şifarişçi təşkilatlara 3,8 mlrd. rubl az məhsul göndərmişlər. Bu ümumi sənaye məhsulu həcmının 35,6 % həcmi

təşkil edir. Və cari ilin birinci yarısı ilə müqayisədə 1,78 mlrd. rubl artıqdır. Belə bir vəziyyət şəhərin sənaye müəssisələri ilə şəhərin şifarişçi təşkilatları arasında təsərrüfat əlaqələrinin pozulmasının daha da dərinləşməsinə şərait yaradır. Şəhər sənayesi üzrə reallaşdırılmış məhsulun həcmi yanvar-sentyabr aylarında faktiki qiymətlərlə 8,97 mlrd. rubl və ya sənaye istehsalı həcmi 53% təşkil edir. Bu göstərici cari ilin birinci yarısında uyğun olaraq 4,1 mlrd. rubl və ya 48% olmuşdur. Bu o deməkdir ki, istehsal olunmuş məhsulun yarısından çoxu müəssisələrin anbarında qalır və öz istehlakçısını tapmır. Bir sıra sənaye müəssisələrində bu göstərici daha çox aşağı olmuşdur.[9,s.2]

Hesabat dövründə (1992-ci il) şəhərin metallurgiya kompleksində istehsal olunan və əsas nomenklaturaya daxil olan məhsul növləri üzrə istehsal həcmi keçən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə azaldılmışdır. Cari ilin (1992-ci il) 9 ayında keçən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə polad istehsalı 164 min ton və ya 36%, polad boru 144 min ton və ya 43%, hazır prokat istehsalı 158 min ton və ya 41%, ilkin alüminium 3,7 min ton və ya 20%, təkrar alüminium istehsalı isə 3 min ton və ya 67% aşağı düşmüşdür. [9,s.2]

Mövcud iqtisadi çətinliklər davam edən müharibə şəraitində 1993-cü ildə şəhərin sosial iqtisadi inkişafı ilə bağlı müəyyən işlər görülmüş 68,5 min kvadrat metr mənzil sahəsi, 784 yerlik tədris korpusu tikilib istifadəyə verilmiş, sosial təyinatlı obyektlərin inşası üçün 7,05 mlrd rubl vəsait xərclənmişdir. Bir sıra problemlərlə - əhəlinin içməli su, sənaye kompleksinin texniki su ilə təchizatının yaxşılaşdırılması ilə bağlı məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirilmişdir.

İctimai nəqliyyatda da vəziyyət gərgin olmuşdur. Avtobus parkının 60%-dən çox yürüyüş normasını bir neçə dəfə başa vurmuşdur. Trolleybus xətlərində 1953-cü ilədən indiyə kimi (1992-ci il) əsaslı təmir işləri aparılmayıb... 19000 sumqayıtlı ailəsi telefon xidmətindən istifadə etmişdir. Cari ildə 2000 mənzilə telefon xətti çəkilib.[15,s.2]

Müstəqilliyə qədər sənaye kompleksinin inkişafı birtərəfli sosial sahənin ehtiyaclarından təcrid edilmiş şəkildə aparılmışdır. 1992-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında Sumqayıt şəhərinin birlik və müəssisələrinin təsərrüfat əlaqələrinin maliyyə sisteminin pozulduğu, xammal və material təchizatının aşağı səviyyədə olduğu, qiymətlərin durmadan artdığı bir şəraitdə işləmiş, nəticədə sənaye məhsulu istehsalı azalmışdır.

“Belə ki, 9 ayda (1992-ci ilin yanvar-sentyabr ayları) müqayisəli qiymətlərlə istehsal olunan sənaye məhsulunun həcmi 6,1 mlrd. rubl təşkil etmişdir ki, bu da keçən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 30,0 faiz və ya 2,1 mlrd. azalmışdır. Cari ilin sentyabr ayında həmin qiymətlərlə 456,5 mln. rublluq sənaye məhsulu istehsal olunmuşdur ki, bu hesabat ilinin avqust ayına nisbətən 10,3 mln. rubl və ya 2,2 faiz azdır. Hesabat dövründə şəhərin əksəriyyət müəssisələri müqayisəli qiymətlərlə məhsul istehsalının həcmi keçən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə aşağı salmışdır. İlin əvvəlindən istehsal olunan sənaye məhsulunun həcmi aşağı düşməsinin əsas səbəbi xammal və material ehtiyatlarının çatışmaması, müəssisələr və regionlar arasında iqtisadi əlaqələrin pozulması idi”. [6,s.3]

1993-cü ildə Sumqayıt şəhərinin müəssisələri təsərrüfat əlaqələrinin pozulduğu, xammal və təchizatın aşağı səviyyədə olduğu, qiymətlərin artdığı və maliyyə sisteminin pisləşdiyi bir şəraitdə fəaliyyət göstərmişlər. Həmin dövrdə qüvvədə olan faktiki qiymətlərlə 158,6 milyard rublluq sənaye məhsulu istehsal olunmuşdur ki, 1992-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 349 faiz təşkil etmişdir. Əldə olunan artım şəhərin sənaye müəssisələrində buraxılan məhsulların “çəkisinin” deyil, son vaxtlar qiymətlərin sıçrayışla artması ilə əlaqədardır. Odur ki, o zaman xalq təsərrüfatının bəzi sahələrində istehsal edilən məhsulun dəyərini əvvəlki

illərə nisbətən dəqiqləşdirmək məqsədilə “müqayisəli qiymətlərlə” göstəricisi tətbiq edilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, müqayisəli qiymətlərlə il ərzində sənaye məhsulunun həcmi 7,8 milyard rubl təşkil etmişdir. Əvvəlki illə müqayisədə istehsalın həcmi 30 faiz və ya 3,3 milyard rubl azalmışdır.[1,s.2]

Xalq təsərrüfatının güzgüsü hesab olunan kimya əsnaresi eyni bir adda təbii xammaldan yüzrlə növ müxtəlif məhsullar almaq imkanına malikdir.[16,s.3]

Keçmiş İttifaq Respublikaları ilə iqtisadi əlaqələrin pozulması, davam edən iqtisadi blokada şəhərin sənaye müəssisələrinin işinə ağır zərbə vurmuşdur. Təkcə son 4 ildə (1994-1995-ci illər) istehsal olunan əsas məhsulların həcmi, o cümlədən polad boru 20 dəfə, ilkin alüminium 3,9 dəfə, kauçuk və lateks 27 dəfə, sulfanol 22 dəfə, yuyucu vasitələr 12 dəfə azalmışdır. 1994-cü ilin 11 ayı ərzində müqayisəli qiymətlərlə sənaye məhsulu istehsalı əvvəlki illə müqayisədə 38 faiz aşağı düşmüşdü. Bu səbəbdəndir ki, istehlakçılara məhsul satışının həcmi də xeyli azalmışdır. Bütün bunlar isə sənaye müəssisələrinin maliyyə vəziyyətini olduqca çətinləşdirmişdir.[14,s.2]

Müəssisələrin az mənfəətlə işləməsi şəhər büdcəsinin kəsirdə qalmasına, sosial sahələrin, o cümlədən şəhər təsərrüfatının tələbatdan xeyli az maliyyələşməsinə gətirib çıxarmışdır. İqtisadiyyatdakı mövcud gərginlik onsuz da ağır olan sosial sahədəki vəziyyəti daha da çətinləşdirmişdir. Mənzil fondunun əsaslı və cari təmirinə yönəldilən vəsait minimuma endirilmiş, bir çox sahələrin maliyyələşdirilməsi isə tamamilə dayandırılmışdır.

1994-cü ildə bazar iqtisadiyyatına keçidlə əlaqədar olaraq şəhər iqtisadiyyatının müxtəlif sahələri xammal və material təchizatının aşağı səviyyədə olduğu, qiymətlərin durmadan artdığı bir şəraitdə işləmiş, nəticədə məhsul istehsalı kəskin şəkildə azalmışdır.

Sənaye məhsulu istehsalı müqayisəli qiymətlərlə 21,3 milyard manat təşkil etmiş, əvvəlki ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 34,5 faiz və ya 11,3 milyard manat azalmışdır. Dekabr ayında həmin qiymətlərlə 1,3 milyard manatlıq sənaye məhsulu istehsal olunmuşdur ki, bu da əvvəlki ilin eyni ayına nisbətən 64,7 faiz azdır. Hesabat dövründə şəhərin əksər sənaye müəssisəsində müqayisəli qiymətlərlə məhsul istehsalının həcmi keçən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə aşağı düşmüşdür. 1994-cü ildə qüvvədə olan faktiki qiymətlərlə istehsalın həcmi 107,5 milyard manat təşkil etmişdir ki, bu da ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 5,3 dəfə çox idi. Dekabr ayında 26.2 milyard manatlıq sənaye məhsulu istehsal olunmuşdur. Bu ötən ilin (1993-cü il) dekabr ayına nisbətən 3,1 dəfə çoxdur.[2,s.3]

Yuxarıda göstərilən rəqəmlərə əsasən ilk baxışdan şəhərin əsas sənaye müəssisələrində məhsul istehsalının faktiki qiymətlərlə artımı istehsalın səviyyəsinin yüksəlməsi anlamına gəlsə də bu elə deyil, aparılmış araşdırmaların nəticəsi olaraq bəlli olmuşdur ki, baş vermiş “artım” qiymətlərin sürətlə qalxması ilə əlaqədar idi.

Faktiki qiymətlərlə istehsal olunan sənaye məhsulunun həcmi 134,4 mlrd manat olmuşdur. Mart ayında isə 47,4 mlrd. manat məhsul istehsal edilmişdir... Hesabat dövründə şəhərin sənaye kompleksində satılan məhsulun həcmi (məhsul satışında müəssisələrin hesabına daxil olmuş pul) 31,2 mlrd. manat olmuşdur ki, bu da ümumi məhsul istehsalının 23,2 %-ni təşkil edir. Sənaye müəssisələrində istehsal olunmuş hazır məhsulun 76,8 %-i anbarlarda yığılıb qalmışdır. [5,s.2]

Birinci yarımilin yekunun təhlili göstərir ki, şəhər iqtisadiyyatının inkişafına təsir edən bütün sahələr üzrə göstəricilər yaxşı olmamışdır. 1995-ci ilin birinci yarımilində mühüm növlər üzrə istehsalın səviyyəsi aşağı düşmüşdür. Şəhərin metallurgiya kompleksinin mərkəzlərində vəziyyət daha da pis olmuşdur. Metallurgiya kompleksi müəssisələrinin

anbarlarında 8210 ton polad borular, 208 ton ilkin aliminium, 258 ton təkrar aliminium, 74 ton latun tökmə yığılıb qalmışdır. [8,s.3]

Şəhər (Sumqayıt) iqtisadiyyatının əsas hissəsini təşkil edən sənaye sahəsində əvvəlki illərə nisbətən istehsalın səviyyəsi aşağı düşmüşdür. Bəzi müəssisələrdə isə istehsalın səviyyəsi keçən ilin (1995-ci il) müvafiq dövrünə nisbətən artmışdır. İstehsalın azalması əsasən sənayenin mühüm sahələri olan metallurgiya, yeyinti və yüngül sənaye sahələrində baş vermişdir.

Faktiki qiymətlərlə istehsal olunan məhsulun həcmi 701,8 milyard manat olmuş, keçən ilin (1995-ci il) müvafiq dövrü ilə müqayisədə 7,7 faiz, və ya 57,3 milyard manatlıq az məhsul istehsal olunmuşdur. 1996-cı ildə 343,3 milyard manatlıq məhsul satılmışdır ki, ümumi məhsul istehsalında onun xüsusi çəkisi 48,9 faiz olmuşdur. İl ərzində istehsal olunmuş məhsulların 50,1 faizi anbarlarda yığılıb qalmışdır. Şəhər sənayesinin metallurgiya kompleksinin müəssisələrində bütün növ məhsullar üzrə istehsal aşığı olmuşdur. Az.BYZ-da əvvəlki dövrün müvafiq dövrü ilə müqayisədə polad istehsalı 90,4 faiz və 17,8 min ton, polad borular 73 faiz və ya 2,8 min ton azalmışdır. Metallurgiya kompleksinin anbarlarında 143 ton polad borular, 1 ton ilkin alüminium yığılıb qalmışdır. [3,s.2]

1995-ci ilin sentyabr ayında Sumqayıtda 62,1 mlrd. manatlıq məhsul istehsal olunmuşdur. Realizə olunmuş məhsulu həcmi 173,4 mlrd. manat təşkil edirdi ki, bu da ümumməhsul istehsalının 29,8 %-i deməkdir ki, bu məhsulun 70,2 %-nin anbarlarda yığılıb qalmasını göstərir. 1995-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında müqayisəli qiymətlərlə istehsal olunan sənaye məhsulun həcmi 216,2 mlrd. manat təşkil etmişdir ki, bu da keçən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 69,4 %-dir. Bu müqayisəli qiymətlə ümumməhsul istehsalının 20,6 % azaldığını göstərir. Cari ilin sentyabr ayında müqayisəli qiymətlə istehsal olunan sənaye məhsulun həcmi 16,1 mlrd. manat olmuşdur ki, buda keçən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 2,7 % azdır. [13,s.1]

1997-ci ildə şəhərin sənaye kompleksində 530 mlrd. manatlıqdan çox məhsul istehsal edilmiş, 345 mlrd. manatlıq məhsul realizə olunmuş, 16 ən mühüm məhsul növü üzrə artım əldə olunmuşdur. Lakin, bununla bərabər hesabat dövründə sənaye kompleksində tam dirçəlişə nail olunmamışdır. Nəticədə istehsalın həcmi 1996-cı ilə nisbətən xeyli aşağı düşmüş 75,5 % səviyyəsində olmuşdur. Müqavilə üzrə göndərilmiş məhsulun həcmi 9,7% azalmışdır. İlin sonunda sənayedə hazır məhsul 101,4 mlrd. manat olmuşdur. 1997-ci ildə xalq istehlakı mallarının həcmi keçən illə müqayisədə 46,2 % aşağı düşmüşdür. İlin yekunlarına görə tikinti materiallarının istehsalı da zəif olmuş, linolium və plastik istehsalı dayandırılmış, yaşayış evləri tikilib istifadəyə verilməmişdir... Şəhərin idarə və müəssisələrinin aşağı güclə işləməsi nəticəsində ciddi maliyyə problemləri meydana çıxmışdır ki, bu da işçilərin ixtisarına, məvəciblərin uzun müddət ödənilməməsinə səbəb olmuşdur. [12,s.2]

Sənaye müəssisələrinin bəzilərinə irəliləyişin olmasına baxmayaraq bütövlükdə istehsalın həcmi keçən ilin müvafiq dövrü ilə (1997-ci il) müqayisədə aşağı düşmüşdür. Yanvar-mart aylarında fəaliyyətdə olan topdansaş qiytmətlərində sənaye məhsulunun həcmi 114,17 mlrd. manat təşkil etmişdir. Ötən ilin birinci rübü ilə müqayisədə 25,8% və ya 40 mlrd. manat az məhsul istehsal olunmuşdur.

Müqayisəli qiytmətlərlə məhsul istehsalı 115,7 mlrd. manat təşkil etmişdir. Keçən ilin müvafiq dövrünə nisbətən sənaye müəssisələrinin əksəriyyəti faktiki və müqayisəli qiymətlərlə məhsul istehsalını azaltmışlar. Belə müəssisələrə "Azəri-Boru" İstehsalat Birliyini (76,5%), Səthi aktiv maddələr zavodunu (20%), "Üzvi Sintez" zavodu (62,7 %), Superfosfat

zavodunu (37,6%), Şüşə zavodunu (24,8%), Xovlu İplik fabriki (44,8%), Polimer tikinti materialları kombinatını (92,3%) və s. aid etmək olar... Metallurgiya kompleksində geriləmə davam edir, polad istehsalı keçən ilin (1997-ci il) müvafiq dövrünə nisbətən 41,6 % və ya 5,3 ton, polad borular 70%, və ya 4,4 ton az istehsal edilmişdir. Əlvan Metal istehsalat birliyində 153,9% və ya 671 ton artıq ilkin aliminium istehsal edilmişdir. Təkrar aliminium istehsalı isə dayandırılmışdır. Hesabat dövrünün axırında metallurgiya kompleksində hazır məhsulun qalığı 168 ton, ilkin aliminium 245,3 ton olmuşdur. [10,s.3]

1999-cu ilin 9 ayı ərzində sənaye müəssisələrində fəaliyyətdə olan topdansa satış qiymətlərində istehsal olunmuş məhsulun həcmi 455,6 mlrd. manat olmuşdur. Keçən ilin (1998-ci il) müvafiq dövrü ilə müqayisədə 23 faiz və ya 68,7 mlrd. manat az məhsul istehsal edilmişdir. Hesabat dövründə müqayisəli qiymətlərlə məhsul istehsalı 455,5 mlrd. manat təşkil etmişdir. Keçən ilin (1998-ci il) müvafiq dövrü ilə müqayisədə 11% və ya 56,3 mlrd. manat az məhsul istehsal edilmişdir. Hesabat dövründə iri və orta özəl müəssisələrin istehsal fəaliyyəti dövlət müəssisələrinin istehsal səviyyəsindən yüksək olmuşdur. Cari ilin 9 ayı ərzində özəl TMS müəssisəsi 12,7%, “Nurtac” K/M 22,2%, “Xlor” K/M 17,1 % keçən ilə nisbətən artıq məhsul istehsal etmişlər. 1999-cu il ərzində şəhər üzrə kapital yönəldilmiş investisiyanın həcmi 229,2 mlrd manat təşkil edir. Hesabat dövründə isə kapital qoyuluşunun həcmi 245,1 mlrd manat olmuşdur. Ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 22,4 dəfə artıq kapital qoyuluşundan istifadə edilmişdir. [4,s.4]

İstifadə edilmiş kapital qoyuluşu ilə ərazində olan investisiyanın 106,9 %-ni təşkil edir. O cümlədən tikinti quraşdırma işlərinə 47,5 mlrd. manat vəsait sərf edilmişdir. 9 ay ərzində tikinti quraşdırma işlərinə 29,2 mlrd manat vəsait sərf edilmişdir. Keçən ilin (1998-ci il) müvafiq dövrünə nisbətən 291,8 % artıq tikinti quraşdırma işləri aparılmışdır. 1999-cu il ərzində tikinti işlərinə yönəldilmiş 219,5 mlrd. manat investisiya “AzərKimya” dövlət şirkətinin Etilen-Polietilin zavodunda Buxar sexinin tikintisinə 237,1 mlrd. manat sərf edilmişdir. Kapital qoyuluşunun 27,9 mlrd. manatı tikinti quraşdırma işlərinə sərf edilmişdir. Hesabat dövründə heç bir istehsal təyinatlı obyekt istifadəyə verilməmişdir.

Cari ilin hesabat dövründə podratçı təşkilatların öz gücləri ilə yerinə yetirdikləri işlərin həcmi 14,9 mlrd manat olmuşdur. Keçən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 16,6% və ya 3 mlrd manat az iş həcmi yerinə yetirilmişdir. [4,s.4]

“Müstəqillik əldə etdikdən sonra sovet rejimi dövründə quraşdırılmış və vaxtı keçmiş kimya sənayesi müəssisələri ləğv edilərək onların əvəzində yeni, dünya standartlarına uyğun neft-kimya müəssisələri quraşdırılmışdır ki, bunlar da ekoloji baxımdan demək olar ki, zərərli deyildir və Azərbaycan sənayesinin inkişafına müsbət təsir göstərir.”[11,s.6]

Tədqiqatın nəticəsi:

-müstəqilliyin ilk illərində keçmiş İttifaq Respublikaları ilə iqtisadi əlaqələrin pozulması Sumqayıtın iqtisadi inkişafına mənfi təsir göstərmişdir;

-XX əsrin 90-illərinin əvvəllərində Sumqayıtda istehsal edilən məhsulların xarici bazarlara çıxarılması və sənaye müəssisələrinin xammalla təmin edilməsində bir sıra problemlər var idi;

-Sumqayıtda bu və ya digər səbəblərdən bir sıra sənaye müəssisələrinin bağlanması şəhərdə işsizliyin artmasına və əhəlinin sosial vəziyyətinin ağırlaşmasına gətirib çıxarmıdır;

-Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə qayıdışından sonra xarici iqtisadi əlaqələrin qurulması çərçivəsində Sumqayıtda istehsal edilən məhsulların xarici bazarlara çıxarılması və

sənaye müəssisələrinin xammalla təmin edilməsinin nəticəsi olaraq Sumqayıt iqtisadiyyatı əvvəlki illərə nisbətən inkişaf etməyə başlamışdır.

Ədəbiyyat

- 1.1993-cü ildə necə işləmişik. Şəhər statistika idarəsi. Sumqayıt 19 fevral 1994, s.2
- 2.1994-cü ilin yekunları nə göstərdi. Şəhər statistika idarəsinin məlumatı. Sumqayıt. 18 fevral 1995, s.3
- 3.1996-cı ildə Sumqayıtın sosial-iqtisadi inkişafı haqqında məlumat. Sumqayıt. 08 fevral 1997, s. 3
- 4.1999-cu ilin 9 ayı ərzində Sumqayıtın sosial-iqtisadi göstəriciləri. Sumqayıt qəzeti, 4 dekabr 1999-cu il, s.4
- 5.Birinci kvartalin yekunları nə göstərdi. Şəhər Statistika İdarəsinin məlumat. Sumqayıt qəzeti, 13 may 1995-ci il, s. 2
- 6.9- ayın yekunları. Şəhər statistika idarəsinin məlumatları. Sumqayıt 25 noyabr 1993, s.3
- Əliyev Ş.T. İri kompleks və qurğuların iqtisadiyyatımızda rolu. "İqtisadiyyat və həyat" jurnalı, №10-12, Bakı. 2003, s.64 (s.64-69)
- 7.İlin birinci yarısı nə göstərdi. Statistika İdarəsinin məlumatı. Sumqayıt qəzeti, 29 iyul 1995-ci il, s.3
- 8.Məmmədov E. Bazar iqtisadiyyatı şəraitində. 1992-ci ilin yanvar sentyabr aylarında Sumqayıt Şəhərinin sosial iqtisadi inkişafı haqqında təhlili. Sumqayıt qəzeti, 14.11. 1992, s.2
- Rübü necə başa vurmuşuq. Sumqayıt Şəhər Statistika İdarəsinin məlumatı. Sumqayıt qəzeti, 6 iyun 1998-ci il, s. 3
- 9.Səlimov Ş., Aliyev R. Sumqayıt şəhər kimya sənayesinin yaranması və inkişaf tarixi. Sumqayıt. 2016,s. 6
- 10.Sumqayıt Şəhər Statistika İdarəsi. Sumqayıt qəzeti, 1997-ci ilin yekunları. 15.01.1998,s.2
- 11.Şəhər iqtisadiyyatı 9 ayda. S. Ş. S. İ. Sumqayıt qəzeti, 4 noyabr 1995-ci il, s.1
- 12.Şəhər sovetinin sessiyası. Sumqayıt. 7 yanvar 1995, s. 2
- 13.Şəhər Sovetinin sessiyasında. Sumqayıt qəzeti, 13 yanvar 1994-cü il, s.2
- 14.Veysəlli K. Kimyasız keçinmək olmaz. Sumqayıt 19 mart 1994, s. 3

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ГОРОДА СУМГАЙИТ В 90-Е ГОДЫ XX ВЕКА

Ибрагимли Мехин Байрам кызы
Резюме

В статье исследуется состояние крупных промышленных комплексов химической, нефтехимической, металлургической, машиностроительной и других отраслей, существовавших в городе Сумгайит в первые годы независимости после распада СССР; сравнительный по отношению к предыдущим годам анализ объемов производства продукции в сопоставимых ценах на предприятиях города; текущие экономические трудности; нарушение экономических связей, низкий уровень сырья и поставок на предприятиях города Сумгайит; повышение цен; низкий уровень обеспеченности сырьем и материалами в различных сферах экономики города в связи с переходом к рыночной экономике и проблемы в финансовой системе. Несмотря на улучшение ситуации на некоторых промышленных предприятиях в конце 90-х годов XX века, в исследование было включено общее снижение объемов производства.

**THE ECONOMIC SITUATION OF THE CITY OF SUMGAYIT
IN THE 90S OF THE XX CENTURY**

Ibrahimli Mehın Bayram

Summary

In the article, the state of large industrial complexes covering the fields of chemical, petrochemical, metallurgical engineering, etc. that existed in the city of Sumgait in the first years of independence after the fall of the USSR, the comparative analysis of the volume of product production at comparable prices in the city's enterprises with previous years, the current economic difficulties, the disruption of economic relations in the enterprises of Sumgait city, the low level of raw materials and supplies, the increase in prices, in connection with the transition to the market economy, the low level of supply of raw materials and materials in various areas of the city economy and the problems in the financial system were investigated. At the end of the 90s of the 20th century, despite the progress in some industrial enterprises, the decrease in the volume of production as a whole was involved in the study.

Rəyçi: dosent Etibar Musayev

Daxil olma tarixi 10 oktyabr 2023-cü il